

BOSHLANG`ICH SINIF ONA TILI TA'LIMIDA TA'LIMY O`YINLARNING QO`LLANILISH SAMARADORLIGI

Imamova Gulhasem

*Nukus davlat pedagogika instituti
Boshlang`ich ta'lim fakulteti talabasi*

Annotatsiya. Mazkur maqolada ta'lim jarayonida o`qituvchi va o`quvchilar faoliyatida qo`llaniladigan zamonaviy texnologiyalarning ahamiyati va uni dars jarayonida qo`llashning samaradorligi haqida aytib o`tilgan. Boshlang`ich sinflarda interfaol metodlar va ta'limiy o`yinlardan, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish o`quvchilarni darsni yanada yaxshi o`zlashtirishga yordam berishi so`z etilgan.

Kalit so`zlar: ta'lim, dars, ta'lim-tarbiya tizimi, interfaol metodlar, axborot texnologiyalar, ta'limiy o`yinlar.

Ta'lim o`qituvchi va o`quvchilarning hamkorlikdagi faoliyati bo`lib, shu jarayonda shaxsning taraqqiyoti, uning ma'lumoti va tarbiyasi ham amalga oshib boradi. Darslarda o`qituvchi o`z bilimi, ko`nikma va malakalarini mashg`ulotlar vositasida o`quvchilarga yetkazadi, o`quvchilar esa uni o`zlashtirib borishi natijasida undan foydalanish qobiliyatiga ega bo`ladi. O`rganish jarayonida o`quvchilar o`zlashtirishning turli ko`rinishlaridan foydalanishadi, ya'ni o`zlashtirilayotgan ma'lumotlarni qabul qilish, qayta ishlash hamda amaliyotga tatbiq etishda o`ziga xos tafovutlarga tayanadi. Ta'lim jarayonida o`qituvchi va o`quvchilarning dars paytidagi hamkorligi, o`quvchilarning mustaqil ishlashi, sinfdan tashqari ishlar shaklida ta'lim va tarbiya masalalari hal etiladi.

Ta'limning maqsadi jamiyat ehtiyojiga mos ravishda shakllanadi. Shunday ekan, ta'lim-tarbiya maqsadi mos va mutanosib bo`lishi kerak.

Ulug` donishmandlardan biri «... kelajak tashvishi bilan yashasang, farzandlaringga yaxshi bilim ber, o`qit», degan ekan. Yurtimizda ta'lim-tarbiya tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar haqiqiy ma'noda bir-ikki yillik yoki qisqa davrda samaraga erishishga qaratilgan ish emas, balki chin ma'noda bir necha yuz yillarga tatiydigan o`zgarish bo`ldi, desak xato bo`lmaydi.

Hozirgi kunda ta'lim jarayonida interfaol metodlar va axborot texnologiyalarini o`quv jarayonida qo`llashga bo`lgan qiziqish kundan-kunga ortib bormoqda. Bunday bo`lishining sabablaridan biri, shu vaqtgacha an'anaviy ta'limda o`quvchilar faqat tayyor bilimlarni egallashga o`rgatilgan bo`lsa, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish esa ularni egallayotgan bilimlarini o`zlari qidirib topish, mustaqil o`rganish va fikrlash, tahlil qilish, hatto yakuniy xulosalarni ham o`zlari keltirib

chiqarishga o'rgatadi. O'qituvchi bu jarayonda shaxs rivojlanishi, shakllanishi, bilim olishi va tarbiyalanishiga sharoit yaratadi va shu bilan bir qatorda boshqaruvchilik, yo'naltiruvchilik funksiyasini bajaradi. Bugungi kunda ta'limda «Aqliy hujum», «Fikrlar hujumi», «Tarmoqlar» metodi, «Sinkveyn», «BBB», «Beshinchisi ortiqcha», «6x6x6», «Bahs-munozara», «Rolli o'yin», FSMU, «Kichik guruhlarda ishlash», «Yumaloqlangan qor», «Zigzag», «Oxirgi so'zni men aytay» kabi zamonaviy texnologiyalar qo'llanmoqda.

Boshlang'ich sinflarda ona tili ta'limining samaradorligi o'qitish metodini to'g'ri tanlash, "Ona tili" fanining amaliy yo'nalishidan kelib chiqib, ta'lim jarayonida ko'proq o'quvchini o'ylashga, fikrlashga undovchi, o'quv topshiriqlarini ishga solish, o'quvchilarda bilish — o'rganish ehtiyojini yuzaga keltiradigan dars shakllaridan foydalanish dars samaradorligini oshirib, ijobiy natija beradi.

1. "Tez top" o'yini. O'qituvchi o'quvchilarga xalq maqollaridan namunalar aytadi. O'quvchilar esa tushungan va izohlab bera olgan o'quvchilar o'qituvchi tomonidan rag'batlantiriladi. bunday maqollar qatorini davom ettiradi. Ulardan sanoq sonlarni aniqlaydilar hamda shu maqollarning ma'nolari ustida ish olib boradilar. Sonlarni o'z ichiga olgan maqollarni belgilangan miqdorga yetkazib, ularning ma'nosini izohlab beradilar.

Namuna: "Bir bolaga etti mahalla ota-ona", "Sanamay sakkiz dema", "Bir yil tut ekan kishi, yuz yil gavhar teradi", "Bir kalla — kalla, ikki kalla tilla"... O'quvchilarning imlo savodxonligini oshirish maqsadida "To'g'ri yozgan g'olib bo'lar, yaxshi ilmu tolib bo'lar" o'yin — topshirig'idan foydalansa bo'ladi. Bu o'yinda o'qituvchi ma'lum bir sonlarni raqam bilan taxtaga yozadi va ularni imlo qoidasiga muvofiq yozishni talab etadi. Masalan, 1-2, 3-4, 5, 10 ta, 15 ta, 40, 55, 60 ta, 70-80 ta, 90, 100, v.h. Raqamlar bilan ifodalangan sonlarni so'zlar orqali to'g'ri yozgan o'quvchilar o'yin sharti asosida g'oliblikni qo'lga kiritishlari mumkin. Darsning noan'anaviy shakllaridan yana biri

2. "Topqirlar bellashuvi" darsidir. Bu darsni tashkil etish uchun sinf o'quvchilari avvalo ikki guruhga ajratiladi. Guruhlar o'rganilgan 3-4 mavzu doirasida oldindan savol va topshiriqlar tuzadilar. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim saviyasini hisobga olib, bu topshiriqlar bevosita o'qituvchi rahbarligida tuzilgani ma'qul. Bellashuvda birinchi guruh ikkinchi guruhga va ikkinchi guruh birinchi guruhga savol va topshiriqlar beradi. O'qituvchi qaytarilgan javoblarni tahlil qiladi va har bir guruhga ballarini e'lon qiladi. Ko'p ball to'plagan guruh o'yin g'olibi sanaladi. "Topqirlar bellashuvi" darsini har xil shakllarda o'tkazish mumkin", Masalan, "So'zlar olamiga sayohat", "Gaplar olamiga sayohat", "To'siqlarni yengib o'taman" v.h. kabi.

3. "Belgilarini izohlang" o'yini. O'yinni o'tkazishda o'quvchilar uch guruhga ajratiladi. 1-guruh qovunning rang — tusini, 2-guruh esa shakl- hajmini, 3-guruh uning maza — ta'mini bildiruvchi sifatlarni topishadi.

- 1-guruh: ko`k, oq sariq, sarg`ish
- 2-guruh: katta, kichik, uzun, dumaloq.
- 3-guruh: Shirin, mazali, to`yimli

O`qituvchi qovunning rasmini taxtaga ilib qo`yadi-da, 1–guruhdan maza – ta`mini ifodalovchi, 2- guruhdan rang – tusni, 3–guruhdan shakli –hajmni bildiruvchi sifatlarni aniqlashni topshiradi. Shu uyaga kiruvchi barcha so`zlarni yozib chiqqan o`quvchilar o`yin g`olibi sanaladi.

4. “Nima yaxshi-yu, nima yomon” o`yini. Bu o`yin talabiga ko`ra o`quvchilar o`z tengdoshlaridagi yaxshi va yomon xususiyatlarini aniqlashlari, qanday o`quvchilar odobli, qanday o`quvchilar odobsiz ekanliklarini aytish topshiriladi. Namuna: yaxshi xususiyatlar–aqli, odobli, zehni, shirinsuxan , xushmuomala, bilimli, bilimdon, dono, kamtar, farosatli.

Yomon xususiyatlar: aqlsiz, beodob, yolg`onchi, aldoqchi, dangasa, yalqov, ishyoqmas, berahm.

5.“Juftini tanlang” o`yini. Bu o`yinda o`qituvchi juft sifatlarning birinchi qismini aytib boraveradi, o`quvchilar esa uning har ikkala qismini daftarlariga yozib boradi. Berilgan sifatlarning juftini to`g`ri yozgan o`quvchilar o`yin g`olibi sanaladilar. Namuna: mayda — chuyda, yaxshi — yomon, past – baland, uzoq — yaqin, shirin — achchiq, oq-qora, v.h.

Ma`lumki, dars mashg`ulotlarida o`yin-topshiriqlarni takrorlash yoki mustahkamlash darslarida foydalanilsa ijobiy natija beradi. O`yin-topshiriqning qaysi bir turini tanlash darsning turiga, sinf o`quvchilarining o`yin-topshiriqlarni bajarishga o`rgatilganlik darajasi, ularning bilim saviyasi, mustaqil ijodiy ishlash imkoniyatlari, o`rganilganlarni xotirada tez tiklay olishi, ijodkorlikning qay darajada shakllanganiga ham bog`liq bo`lishi kerak.

Boshlang`ich sinflarda interfaol metodlar va ta'limiy o`yinlardan, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish o`quvchilarni mustaqil fikrlashga, ijodiy izlanish va mantiqiy fikrlash doiralarini kengaytirish bilan birga ularni darslarda o`rganganlarini hayot bilan bog`lashga, qiziqishlarini oshirishga yordam beradi. O`qituvchilarning bunday zamonaviy talablar asosida yaratilgan sharoitlardan samarali foydalanib, darslarni ilg`or pedagogik hamda axborot kommunikatsiya texnologiyalari asosida tashkil etilishi ta'lim-tarbiya jarayonini sifatini kafolatlaydi.

Xulosa qilib aytishim joizki, dars mashg`ulotlarida faqat bir xildagi o`yin — topshiriqlar bilan cheklanib qolmay, balki ko`proq ijodiylikka undovchi o`yin – topshiriqlarga e`tiborni kuchaytirishga to`g`ri keladi. Zero, o`quvchilarni fikrlashga, o`ylashga, matn yaratishga o`rgatmasak, hozirgi zamon darsiga qo`yilgan muhim talab shaxsning rivojlanishiga erishib bo`lmaydi. Ona tilidan tashkil etiladigan didaktik

o`yinlar o`quvchini izlanishga, ijodiy faoliyat ko`rsatishga, o`rganilayotgan til hodisalarining mohiyatini aniqlab, hukm va xulosalar chiqarishga undaydi. Ta`limiy o`yinlar har bir o`quvchiga o`zini namoyish etish, o`z fikr – mulohazalarini himoya qilish, topshiriqni shavqu — zavq bilan bajarish imkoniyatini beradi. Har bir shaxsda tarbiyalanishi zarur bo`lgan ijobiy sifatlar: tezkorlik, sezgirlik, topqirlik, hushyorlik, qat`iyatlik, bilimdonlik, mustaqillik, tadbirkorlik, ijodkorlik kabilar ko`pincha ta`limiy o`yinlar orqali tarkib toptiriladi. Yuqoridagi kabi didaktik o`yinlardan foydalanish dars samaradorligini orttiradi va zamonaviy texnologiyalar ta'lim samaradorligiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qosimova K., Matchonov S. “Ona tili o`qitish metodikasi” , Toshkent, 2009-yil.
2. Azimova I., Mavlonova K. “Ona tili va o`qish savodxonligi” metodik qo`llanma, 2021-yil.
3. Usmonov N. “Bo`lajak boshlang`ich sinf o`qituvchilarini milliy g`oya targ`ibotiga tayyorlashning pedagogik va texnologik asoslari”, Toshkent, 2012-yil.